

Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU44

Nya verktyg mot gängkriminaliteten

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om nya verktyg mot gängkriminaliteten och gör sex tillkännagivanden till regeringen. Fem av förslagen till tillkännagivanden görs med anledning av motionsyrkanden och ett med stöd av utskottets initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen. Tillkännagivandena rör i korthet följande frågor (reservationer anges):

- förbättrade möjligheter att förverka tillgångar från kriminella (S, C, V)
- tillfällig lagstiftning om preventiva tvångsmedel (S, C, V, MP)
- kriminalisering av deltagande i kriminell organisation (S, C, V, MP)
- införande av vistelseförbud (V)
- effektivare användning av biometrisk information (S, C, V)
- bättre informationsutbyte mellan myndigheter (S, V)

I betänkandet finns totalt sex reservationer (S, C, V, MP).

Behandlade förslag

20 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22.

Utskottet lägger på eget initiativ fram ett förslag till tillkännagivande.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden	6
Beslag och förverkande av brottsvinster	6
Preventiva tvångsmedel	10
Deltagande i en kriminell organisation	15
Vistelseförbud	18
Effektivare användning av biometrisk information	20
Informationsutbyte mellan myndigheter	24
Reservationer	30
1. Beslag och förverkande av brottsvinster, punkt 1 (S, C, V)	30
2. Preventiva tvångsmedel, punkt 2 (S, C, V, MP)	30
3. Deltagande i en kriminell organisation, punkt 3 (S, C, V, MP)	31
4. Vistelseförbud, punkt 4 (V)	31
5. Effektivare användning av biometrisk information, punkt 5 (S, C, V)	32
6. Informationsutbyte mellan myndigheter, punkt 6 (S, V)	33
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	34
Motioner från allmänna motionstiden 2021/22	34

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Beslag och förverkande av brottsvinster

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om förbättrade möjligheter att förverka tillgångar från kriminella och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna
2021/22:1501 av Boriána Åberg (M) yrkandena 1 och 2,
2021/22:2527 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 37,
2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 64,
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12 och
2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 44.

Reservation 1 (S, C, V)

2. Preventiva tvångsmedel

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att införa en tillfällig lagstiftning om preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Reservation 2 (S, C, V, MP)

3. Deltagande i en kriminell organisation

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att kriminalisera deltagande i en kriminell organisation och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 4.

Reservation 3 (S, C, V, MP)

4. Vistelseförbud

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om vistelseförbud och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 68,
2021/22:3975 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 45 och
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 3 och
avslår motion
2021/22:3447 av Marlène Lund Kopparklint (M).

Reservation 4 (V)

5. Effektivare användning av biometrisk information

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om effektivare användning av biometrisk information och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:3781 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 27,
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 41 och
2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 32 och 33.
Reservation 5 (S, C, V)

6. Informationsutbyte mellan myndigheter

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om bättre informationsutbyte mellan myndigheter och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:3424 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 32,
2021/22:3784 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 och
2021/22:3975 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 24 och
bifaller delvis motionerna
2021/22:3785 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 6.
Reservation 6 (S, V)

Stockholm den 21 april 2022

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Tobias Andersson (SD), Martin Marmgren (MP), Ingemar Kihlström (KD), Pontus Andersson (SD) och Juno Blom (L).

Redogörelse för ärendet

I mitten av december 2021 överlämnade rikspolischefen en promemoria till Justitiedepartementet (dnr A713.558/2021). Polismyndigheten konstaterar att läget när det gäller den organiserade brottsligheten i Sverige är synnerligen allvarligt samt att den organiserade brottsligheten är systemhotande och utgör ett hot mot det demokratiska samhället. I promemorian redovisas ytterligare åtgärder som myndigheten bedömer nödvändiga för att samhället ska kunna bryta den fortsatt mycket allvarliga utvecklingen.

Många av de frågor som tas upp i rikspolischefens promemoria berörs i motioner från allmänna motionstiden. Utskottet har mot denna bakgrund valt att behandla dessa motioner samlat i ett särskilt betänkande om nya verktyg mot gängkriminaliteten. Motionsyrkandena finns i bilaga 1.

Inom utskottet har det även väckts en fråga om att utskottet, med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen, ska ta initiativ till ett tillkännagivande till regeringen om en tillfällig lagstiftning om preventiva tvångsmedel.

Utskottets överväganden

Beslag och förverkande av brottsvinster

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om förbättrade möjligheter att förverka tillgångar från kriminella och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 1 (S, C, V).

Motionerna

I partimotion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12 föreslås att det ska bli enklare att beslagta egendom från gängkriminella. Liknande förslag finns i kommittémotionerna 2021/22:2527 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 37 och 2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 44.

I kommittémotion 2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 64 anförts att möjligheterna till s.k. utvidgat förverkande bör stärkas.

I motion 2021/22:1501 av Boriana Åberg (M) yrkande 1 begärs en översyn av lagstiftningen för att underlätta förverkande av kriminellas egendom. I yrkande 2 anförts att myndigheternas arbete med förverkande av egendom bör effektiviseras.

Bakgrund

Beslag

Regler om beslag finns i 27 kap. rättegångsbalken (RB). Beslag innebär att en brottsbekämpande myndighet tillfälligt tar om hand någon annans egendom. Syftet kan t.ex. vara att säkra föremål som kan ha betydelse för brottsutredningen eller att återställa det beslagtagna föremålet till den rättmätiga ägaren. Som ett medel för att leta efter egendom som kan beslagtas används ofta husrannsakan. Åtgärden gör det möjligt för de brottsbekämpande myndigheterna att undersöka miljöer som de annars inte skulle ha haft tillträde till.

Av 27 kap. 1 § RB framgår att beslag får göras för fyra olika ändamål. För det första får föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott tas i beslag (bevisbeslag). Det avser föremål som kan ha bevisvärde antingen för den fortsatta utredningen eller för det slutliga avgörandet av målet. Syftet med beslaget kan t.ex. vara att avgöra om en gärning är brottslig, försöka knyta en gärningsperson till brottet eller belysa gärningspersonens uppsåt eller brottets svårhet. En annan typ av beslag avser föremål som skäligen kan antas vara avhänt någon genom brott (återställandebeslag). Syftet

med ett sådant beslag är att återställa det beslagtagna föremålet till den rättmätiga ägaren. Ett tredje ändamål med beslag är att säkerställa ett framtida förverkande av föremål på grund av brott (förverkandebeslag). Sådana beslag tar endast sikte på sakförverkande och får användas för att t.ex. säkra förverkande av sådant som har varit föremål för brott eller som använts som hjälpmedel vid brott. Slutligen får beslag göras av föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

Utvidgat förverkande m.m.

Enligt 36 kap. 1 § brottsbalken ska utbyte av brott förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Sedan den 1 juli 2008 finns det i 1 b § även en möjlighet till s.k. utvidgat förverkande. Bestämmelsen innebär att det i vissa fall är möjligt att förverka även utbyte som kommer från annat brottsligt handlande än det som den tilltalade döms för och att det är tillräckligt att åklagaren uppfyller ett lägre ställt beviskrav när det gäller sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten. Den 1 juli 2016 infördes ändringar i bestämmelsen som innebär att möjligheterna att förverka utbyte av sådan inte närmare preciserad brottslig verksamhet utökades till att gälla vid fler brott (prop. 2015/16:155, bet. 2015/16:JuU28, rskr. 2015/16:239). Utvidgat förverkande kan enligt gällande rätt beslutas vid alla brott som har fyra års fängelse eller mer i straffskalan och som är av beskaffenhet att kunna ge utbyte. Utvidgat förverkande kan även beslutas vid t.ex. brott som har två års fängelse eller mer i straffskalan om brottet har utgjort ett led i en brottslighet som har utövats i organiserad form.

Bestämmelser om utmätning på grund av skulder finns i 4 kap. utsökningsbalken. Enligt huvudregeln i 7 § får lös egendom utmätas endast om egendomen är tillgänglig vid förrättningen. Utmätning av lös egendom kan också göras om den inte är tillgänglig, s.k. distansutmätning, om den kan identifieras på grund av registrering, upplysningar vid förhör eller annan utredning, under förutsättning att det inte kan antas finnas hinder för att säkerställa utmätningen enligt bestämmelserna i 6 kap. utsökningsbalken. När egendom anträffas av en annan myndighet har Kronofogdemyndigheten tolkat besittningskravet på så sätt att egendomen måste vara omhändertagen med stöd av den myndighetens regelverk. Denna bedömning har även JO gjort i ett beslut där polisen fick kritik för att i samband med en trafikkontroll ha omhändertagit egendom efter att Kronofogdemyndigheten lämnat polisen ett förbudsmeddelande, utan att det fanns stöd för ett omhändertagande av egendomen enligt polisens egna befogenheter (JO-beslut 2014-04-02, dnr 584-2013 och 666-2013). Egendomen ansågs inte vara i polisens besittning på det sätt som föreskrivs i 6 kap. 7 § utsökningsbalken.

Pågående arbete

2020 års förverkandeutredning

Regeringen beslutade den 17 juni 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av lagstiftningen om förverkande och vissa därmed sammanhängande frågor. Utredningen, som tog namnet 2020 års förverkandeutredning, överlämnade i januari 2022 betänkandet Ny förverkandelagstiftning (SOU 2021:100) till regeringen.

Utredningen lämnar bl.a. följande förslag:

- Ett nytt kapitel i brottsbalken och en ny förfarandelag införs. Avsikten är att regelverket ska bli tydligare, enklare och effektivare för att göra det möjligt att ta brottsvinster och brottsverktyg i större utsträckning än vad som i dag är möjligt.
- En ny förverkandeform införs som innebär att det ska bli möjligt att ta brottsvinster från kriminella alldeles oavsett om det kan visas att någon har begått ett konkret brott.
- Möjligheterna att säkra brottsvinster förbättras genom att ett nytt generellt tvångsmedel, penningbeslag, införs. Tvångsmedlet gör det möjligt att säkra pengar, från t.ex. ett internetbedrägeri, som finns på gärningsmannens bankkonto. Förslaget syftar till att säkerställa att en brottsvinst inte ska försvinna utan i stället säkras för att sedan kunna förverkas.

Betänkandet har skickats på remiss och remisstiden går ut den 27 april 2022.

Effektivare verktyg i utsokningsförfarandet

I proposition 2021/22:197, som överlämnades till riksdagen den 29 mars 2022, lämnar regeringen förslag om att utöka möjligheterna till distansutmätning och underlätta Kronofogdemyndighetens tillgångsutredningar i mål om utmätning. Regeringen anför att det är viktigt att Kronofogdemyndigheten har ändamålsenliga verktyg för att utreda om en gäldenär har utmättningsbar egendom och för att verkställa utmätningar. Genom ett effektivt förfarande blir fler skulder betalda snabbare och förtroendet för utsokningsförfarandet ökar. Kronofogdemyndighetens arbete utgör också en betydelsefull länk i kedjan av de åtgärder som kan vidtas mot organiserad brottslighet.

I propositionen föreslår regeringen följande:

- förbättrade möjligheter att genomföra utmätning på distans när Polismyndigheten påträffar egendom i sin verksamhet.
- en skärpning av gäldenärens och tredje mans skyldighet att lämna upplysningar i mål om utmätning.
- ett tydliggörande av ramarna för Kronofogdemyndighetens utredningar i syfte att ytterligare stärka såväl effektiviteten som rättssäkerheten i myndighetens verksamhet.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2022. Propositionen bereds i civilutskottet.

Tidigare riksdagsbehandling

I betänkande 2019/20:JuU27 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om utökade möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra status-symboler från gängkriminella (s. 49 f.). Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget (s. 88). Reservanterna hänvisade till att frågan om ökade möjligheter att förverka brottslingars tillgångar ingår i regeringens åtgärdsprogram mot gängkriminalitet. Enligt reservanterna saknades det därför anledning för riksdagen att ta något initiativ till en sådan utredning som motionärerna efterfrågade. Riksdagen biföll reservationen (prot. 2019/20:120).

I betänkande 2019/20:JuU26 föreslog utskottet ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av förverkandelagstiftningen i syfte att ge polisen utökade möjligheter att förverka egendom från kriminella (s. 70). Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget (s. 123). Reservanterna hänvisade bl.a. till ett förslag som bereddes inom Regeringskansliet om en översyn av utskökningsbalken och menade att det inte fanns skäl att besluta om ett tillkännagivande i frågan. Riksdagen biföll reservationen (prot. 2019/20:120).

Motioner om beslag och förverkande av brottsvinster behandlades senast av utskottet våren 2021 i betänkande 2020/21:JuU25. Mot bakgrund av att regeringen hade gett en utredare i uppdrag att göra en bred översyn av förverkandelagstiftningen och att beredningen av förslagen i betänkandet Ett modernare utskökningsförfarande (SOU 2016:81) pågick fann utskottet inte skäl att föreslå något tillkännagivande till regeringen (s. 58). Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

Civilutskottet föreslog i betänkande 2020/21:CU10 ett tillkännagivande till regeringen om utökade möjligheter till distansutmätning för Kronofogdemyndigheten. Civilutskottet ansåg att distansutmätning bör vara möjligt i en större utsträckning än i dag och uppmanade regeringen att överväga hur en reglering med utökade möjligheter till distansutmätning kan utformas alternativt låta utreda detta på nytt (s. 43). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:265).

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att möjligheterna att förverka tillgångar från grovt kriminella måste förbättras. Om t.ex. en större summa kontanter påträffas hos någon som saknar laglig inkomst, men som genom tidigare domar har dokumenterad koppling till systematiska narkotikabrott, bör pengarna kunna förverkas om innehavaren inte kan visa att de har erhållits på lagligt sätt. I praktiken handlar det om att införa ett slags omvänd bevisbörda när pengar och dyra tillgångar påträffas hos personer som bevisligen kan knytas till grov organiserad brottslighet. En liknande lagstiftning finns redan i andra jämförbara länder. Enligt utskottets mening bör regeringen snarast ge en utredare i uppdrag att komplettera betänkandet Ny förverkandelagstiftning (SOU 2021:100) med ett

förslag som innebär att en sådan ordning kan införas också i Sverige. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2022. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet delvis motionerna 2021/22:1501 (M) yrkandena 1 och 2, 2021/22:2527 (SD) yrkande 37, 2021/22:3974 (L) yrkande 64, 2021/22:4031 (M) yrkande 12 och 2021/22:4190 (KD) yrkande 44.

Preventiva tvångsmedel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en tillfällig lagstiftning om preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 2 (S, C, V, MP).

Bakgrund

Regleringen av hemliga tvångsmedel

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel vid utredning av brott finns i 27 kap. rättegångsbalken. Bestämmelser om hemlig dataavläsning finns i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning. Särskilda bestämmelser om användning av hemliga tvångsmedel i preventivt syfte finns i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen) och i lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. Möjlighet att meddela tillstånd till att använda hemliga tvångsmedel finns också i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Sedan den 1 december 2017 gäller lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder för EU:s medlemsstater, med undantag för Danmark och Irland. Regler om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet finns i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen).

I 2 kap. regeringsformen finns föreskrifter om grundläggande fri- och rättigheter. Föreskrifterna innebär bl.a. att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande (6 § första stycket). Var och en är också skyddad gentemot det allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (6 § andra stycket). Dessa grundläggande fri- och rättigheter får begränsas bara genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är

godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt eller utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen (20 och 21 §§).

Enligt artikel 8.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Rätten till skydd för privat- och familjeliv omfattar bl.a. skydd mot övervakning i olika former. Motsvarande skydd följer av EU:s rättighetsstadga inom EU-rättens tillämpningsområde (artikel 7 och 52.3 i stadgan).

Tvångsmedel som innefattar ingrepp i den privata sfär som artikel 8 i Europakonventionen är avsedd att skydda, kan enligt konventionen endast godtas om de har stöd i lag och omfattas av de undantag som anges i artikel 8.2. Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna är Europakonventionen direkt tillämplig i Sverige. I 2 kap. 19 § regeringsformen föreskrivs att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

Bestämmelserna om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, hemlig dataavläsning, preventiva tvångsmedel och inhämtning av uppgifter i underrättelseverksamhet utgör för brottsbekämpningen nödvändiga undantag från det skydd mot intrång i enskildas privat- och familjeliv som annars gäller enligt såväl grundlag som Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga.

För all användning av tvångsmedel gäller tre allmänna principer. Dessa principer, som knyter an till innehållet i 2 kap. 21 § regeringsformen, är ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet att använda ett tvångsmedel ska vara bundet till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda ett tvångsmedel bara när det finns ett påtagligt behov av det och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Proportionalitetsprincipen, som är lagfäst i bl.a. 27 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken, innebär att ett tvångsmedel får tillgripas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

Preventivlagen

Preventivlagen ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra brott, s.k. preventiva tvångsmedel. Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning får meddelas om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar bl.a. sabotage, spioneri och terroristbrott (1 § första stycket). Tillstånd får också meddelas om det finns en

påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet (1 § andra stycket). Tillstånd till hemlig dataavläsning får meddelas under samma förutsättningar, förutom när det gäller rumsavlyssningsuppgifter (7 § fjärde stycket lagen om hemlig dataavläsning).

Hemlig avlyssning och övervakning av elektronisk kommunikation får enligt 2 § preventivlagen enbart avse

- ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid tillståndet avser innehas eller har innehaft av den för tvångsmedlet aktuella personen, eller som annars kan antas ha använts eller komma att användas av honom eller henne
- ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att personen under den tid tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta.

Hemlig kameraövervakning får endast avse en plats där den person som är aktuell för tvångsmedlet kan antas komma att uppehålla sig, eller en plats där den brottsliga verksamheten som avses i 1 § kan antas komma att utövas eller en nära omgivning till denna plats (3 §).

Tvångsmedlet får användas endast om det är av synnerlig vikt för att förhindra sådan brottslig verksamhet som lagen omfattar. Dessutom måste skälen för åtgärden uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för personen som tvångsmedlet avser eller för något annat motstående intresse (5 §).

Tillstånd till hemlig dataavläsning får i dessa fall endast avse ett avläsningsbart informationssystem som används, eller som det finns särskild anledning att anta har använts eller kommer att användas, av en person som uppfyller de förutsättningar som anges i 7 § lagen om hemlig dataavläsning. Hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsavlyssningsuppgifter, kommunikationsövervakningsuppgifter eller platsuppgifter får även avse ett avläsningsbart informationssystem som det finns synnerlig anledning att anta att en person som anges i 7 § under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta.

Pågående arbete

Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel

Regeringen beslutade den 14 oktober 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över delar av regleringen om hemliga tvångsmedel (dir. 2020:104). Syftet är att ta ställning till hur hemliga tvångsmedel ska kunna användas i större utsträckning för att bekämpa allvarlig brottslighet. Utredningen tittar i huvudsak på användningen av hemliga tvångsmedel inom ramen för en förundersökning.

Regeringen beslutade den 17 mars 2022 att ge utredaren ytterligare uppdrag som bl.a. handlar om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation för att lokalisera personer som håller sig undan fängelse och andra påföljder (dir. 2022:13). Utredningstiden ligger fast för större delen av det ursprungliga uppdraget som ska redovisas i ett delbetänkande senast den 14 april 2022. Utredningen ska i övrigt slutredovisas senast den 14 oktober 2022.

Preventiva tvångsmedel för att förhindra allvarlig brottslighet

Regeringen beslutade den 2 november 2021 att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga flera frågor kopplade till möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel i preventivt syfte utanför en förundersökning (dir. 2021:102).

Utredaren ska bl.a.

- överväga i vilken utsträckning det ska införas utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel för att förhindra allvarlig brottslighet som förekommer inom ramen för kriminella nätverk och lämna författningsförslag
- överväga i vilken utsträckning det ska införas nya möjligheter för de brottsbekämpande myndigheterna att använda husrannsakan för att förhindra allvarlig brottslighet och vid behov lämna författningsförslag
- ta ställning till om skyddet för privat- och familjelivet respektive den personliga integriteten bör stärkas och vid behov lämna sådana förslag
- lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

Utredaren ska noga väga behovet av en effektiv brottsbekämpning mot den enskildes rätt till skydd för grundläggande fri- och rättigheter såsom den personliga integriteten. Förslagen ska uppfylla högt ställda krav på rätts-säkerhet.

Uppdraget skulle enligt direktivet redovisas senast den 2 februari 2023. Regeringen beslutade den 22 december 2021 att förkorta utredningstiden (dir. 2021:113). Uppdraget ska i stället redovisas den 14 oktober 2022.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågor om utökad användning av preventiva tvångsmedel har flera gånger tidigare behandlats av utskottet. Våren 2021 föreslog utskottet, med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen, ett tillkännagivande till regeringen om ökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel i preventivt syfte. Utskottet anförde bl.a. att samhället behöver stärka sina möjligheter att ingripa mot de kriminella gängens verksamhet för att dels förhindra att kriminella gäng begår brott, dels störa deras verksamhet. För att åstadkomma detta bör hemliga tvångsmedel enligt utskottet kunna användas mot personer som är aktiva inom kriminella gäng i betydligt större omfattning än vad som är fallet i dag (bet. 2020/21:JuU41 s. 10 f.). Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig

mot förslaget. Reservanterna hänvisade till pågående utredningsarbete och ansåg att det inte borde göras något tillkännagivande i denna fråga (s. 43). Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2020/21:389).

Tidigare i år föreslog utskottet, med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen, ett tillkännagivande till regeringen om ett tilläggsdirektiv till utredningen Preventiva tvångsmedel för att förhindra allvarlig brottslighet (bet. 2021/22:JuU20 s. 10 f.). Enligt utskottet skulle utredningen genom ett tilläggsdirektiv få i uppdrag att föreslå en ordning som innebär att de brottsbekämpande myndigheterna får dels utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel för att upptäcka och/eller förhindra allvarlig brottslighet som förekommer inom ramen för kriminella nätverk, dels nya möjligheter att använda husrannsakan för att upptäcka och/eller förhindra allvarlig brottslighet. Dessutom skulle utredningstiden förkortas så att uppdraget skulle redovisas senast den 2 september 2022. Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget. Reservanterna ansåg att utredningsdirektiven var väl avvägda och ändamålsenligt utformade. De konstaterade även att regeringen nyligen hade beslutat att förkorta utredningstiden till den 14 oktober 2022. Mot den bakgrunden var de inte beredda att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som utskottet föreslog (s. 12). Riksdagen biföll reservationen (prot. 2021/22:71).

Motioner om preventiva tvångsmedel behandlades också nyligen av utskottet i betänkande 2021/22:JuU24. Mot bakgrund av det omfattande arbete som pågår på området var utskottet inte berett att ta något initiativ med anledning av motionerna (s. 43). Motionsyrkandena avstyrktes. Kammaren biföll utskottets förslag (rskr. 2021/22:216).

Utskottets ställningstagande

De brottsbekämpande myndigheterna måste få möjlighet att använda preventiva tvångsmedel i större utsträckning än vad som är fallet i dag. Det finns en stor potential i att på ett tidigt stadium kunna avlyssna de kriminella nätverkens kommunikation. Utskottet anser därför att preventiva tvångsmedel ska kunna användas mot personer som har kopplingar till organiserad brottslighet, utan krav på att konkreta brott måste preciseras i tid och rum.

Regeringen har aviserat att en eventuell lagstiftning om preventiva tvångsmedel ligger flera år fram i tiden. Verktöget behövs emellertid här och nu. En tillfällig lagstiftning som gör det möjligt att använda preventiva tvångsmedel mot personer som har kopplingar till organiserad brottslighet behöver därför skyndsamt tas fram i avvaktan på ett långsiktigt regelverk. Utskottet anser att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med ett sådant lagförslag.

Sammanfattningsvis föreslår utskottet därför, med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen, att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med förslag till en tillfällig lagstiftning om preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Deltagande i en kriminell organisation

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om kriminalisering av deltagande i en kriminell organisation och tillkännager detta för riksdagen.

Jämför reservation 3 (S, C, V, MP).

Motionen

I partimotion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om kriminalisering av deltagande i ett kriminellt gäng.

Bakgrund

Enligt gällande rätt är deltagande i en kriminell organisation inte kriminaliserat. Frågan om straffansvar för deltagande i kriminella organisationer behandlades av Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m. Kommittén övervägde en ny bestämmelse i 23 kap. brottbalken om ansvar för dels underlåtenhet att hindra brottslig verksamhet, dels främjande av brottslig verksamhet av följande lydelse (SOU 2000:88 s. 180):

Den som i ledande ställning inom en sammanslutning, där allvarlig brottslig verksamhet förekommer, underlåter att göra vad som skäligen kan begäras för att verksamheten skall upphöra, döms för underlåtenhet att hindra brottslig verksamhet till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter.

Den som lämnar ekonomiskt bidrag, upplåter hus, del av hus eller mark eller lämnar annat liknande stöd till en sammanslutning av sådant slag som anges i första stycket döms, om stödet inte är att anse som obetydligt, för främjande av brottslig verksamhet till böter eller fängelse i högst två år. Vad nu sagts skall dock inte gälla, om ansvar kan dömas ut enligt en annan bestämmelse i denna balk eller i annan lag eller författning.

Majoriteten i kommittén avstod från att lägga fram förslaget, bl.a. med hänvisning till att bestämmelserna närmast skulle utgöra en komplettering till reglerna om medverkan, förberedelse och stämpling till brott och därför skulle få ett förhållandevis begränsat tillämpningsområde. Dessutom ansågs bestämmelserna vara förknippade med bevisvårigheter och kunde enligt majoriteten därmed inte förväntas bli särskilt effektiva.

I propositionen Ett särskilt straffansvar för samröre med en terroristorganisation (prop. 2019/20:36) konstaterar regeringen att regeringsformen i sin nuvarande lydelse förhindrar en heltäckande lagstiftning som innebär begränsningar i rätten att delta i sammanslutningar som ägnar sig åt terrorism, och att en sådan lagstiftning därmed kräver en grundlagsändring (s. 11 f.).

Justitie- och inrikesminister Morgan Johansson anförde den 27 oktober 2021 i ett svar på en skriftlig fråga bl.a. följande (fr. 2021/22:179):

Regeringen genomför alltså den mest omfattande satsningen någonsin mot gängkriminaliteten i Sverige. Som jag tidigare redovisat i svar till Johan Forssell skulle en kriminalisering av deltagande i kriminella nätverk kräva mycket utredningsresurser för ett magert resultat när det gäller att hitta luckor i strafflagstiftningen. En kriminalisering av att vara med i ett kriminellt nätverk förutsätter dessutom en grundlagsändring som skulle ta mycket lång tid att genomföra. I stället måste vi prioritera effektiva och träffsäkra åtgärder mot de kriminella nätverken.

Regeringen arbetar brett mot gängkriminaliteten och har inga planer på att slå av på takten. Men min utgångspunkt är att det i första hand ska göras genom åtgärder som ryms inom grundlagens nuvarande ramar.

Gängbrottsutredningen

Regeringen beslutade den 11 juni 2020 att utse en särskild utredare för att överväga en rad straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk. I uppdraget ingick bl.a. att överväga och lämna förslag som innebär en skärpt och mer effektiv straffrättslig reglering mot brott i kriminella nätverk, särskilt i fråga om brott med kopplingar till kriminella uppgörelser. Uppdraget omfattade även att överväga och lämna förslag som innebär en skärpt straffrättslig reaktion mot narkotikaförsäljning och mot dem som involverar unga i kriminalitet. I uppdraget ingick också att överväga och vid behov lämna förslag som innebär att det finns en presumtion för häktning när allvarliga brott, såsom rån, grov misshandel och grov utpressning, begås inom ramen för kriminella nätverk (dir. 2020:62).

Utredningen, som antog namnet Gängbrottsutredningen, överlämnade i augusti 2021 sitt betänkande Skärpta straff mot brott i kriminella nätverk (SOU 2021:68). I betänkandet lämnas bl.a. följande förslag:

- Straffen för grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, rån, utpressning respektive grov utpressning skärps.
- Kvalifikationsgrunder införs för grov allmänfarlig ödeläggelse.
- Vid bedömningen av ett brotts straffvärde ska det särskilt beaktas om ett numerärt överläge utnyttjats.
- Det ska vid bedömningen av straffvärdet anses synnerligen försvårande om ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person har innefattat användning av skjutvapen eller sprängämnen och begåtts på allmän eller liknande plats. Detsamma ska gälla om angreppet haft bakgrund i en konflikt mellan grupper i vilken skjutvapen eller sprängämnen använts, eller varit ägnat att framkalla en konflikt av sådant slag.
- Straffbestämmelsen avseende människoexploatering utvidgas till att omfatta utnyttjade av någon i brottslig verksamhet.
- En ny straffbestämmelse införs som kriminaliserar att involvera personer under 18 år i brottslig verksamhet.
- Straffet skärps för försäljning av narkotika och för befattning med narkotika som är avsedd att säljas.
- Beställning av narkotika för eget bruk kriminaliseras såsom försöksbrott.

- En presumtion för häktning ska gälla vid misstanke om brott med ett minimistraff om fängelse i ett år och sex månader i stället för som i dag två års fängelse.
- Återfall i brott ska i ökad utsträckning leda till strängare straff.

Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om deltagande i kriminell organisation, men har vid dessa tillfällen avstyrkt yrkandena, senast våren 2021 i betänkande 2020/21:JuU24 (s. 68 f.), vilket riksdagen ställde sig bakom (rskr. 2020/21:344).

Konstitutionsutskottet behandlade nyligen propositionen Föreningsfrihet och terroristorganisationer, som föreslår en ändring i regeringsformen som innebär utökade möjligheter att genom lag begränsa föreningsfriheten när det gäller terroristorganisationer (prop. 2021/22:42). I samband med detta behandlade utskottet även motionsyrkanden om att ett undantag från föreningsfriheten bör utformas så att även kriminella sammanslutningar och gäng omfattas av undantaget (bet. 2021/22:KU13).

I ett yttrande till konstitutionsutskottet anförde justitieutskottet att det när det gäller motionsyrkandena om att utreda ytterligare undantag från föreningsfriheten för att förbjuda kriminella och våldsbejakande organisationer inte har framkommit något som ger anledning för riksdagen att göra sådana tillkännagivanden som efterfrågas i motionerna (yttr. 2021/22:JuU4y). Konstitutionsutskottet delade motionärernas uppfattning att kriminella organisationer och gäng samt våldsbejakande organisationer utgör ett samhällsproblem. Utskottet ansåg dock inte att det finns tillräckligt starka skäl att utreda ytterligare undantag från den grundlagsskyddade föreningsfriheten. Mot denna bakgrund var konstitutionsutskottet inte berett att ta några initiativ med anledning av motionsyrkandena. De avstyrktes därför.

Utskottets ställningstagande

Flera av våra grannländer har lagstiftningar som gör det straffbart att delta i ett kriminellt gängs verksamhet. Utskottet anser att det är en ordning som bör prövas även i Sverige, inte minst för att stoppa rekryteringen till kriminella gäng, eftersom en sådan bestämmelse skulle göra det möjligt att kunna döma personer som begår brott inom organiserad brottslighet innan de dras djupare ned i denna typ av kriminalitet. Enligt utskottet bör riksdagen därför ge regeringen till känna att den snarast ska återkomma med ett förslag på lagstiftning som gör det straffbart att delta i ett kriminellt gängs verksamhet. Därmed tillstyrker utskottet delvis motion 2021/22:4031 (M) yrkande 4.

Vistelseförbud

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att införa vistelseförbud och tillkännager detta för riksdagen.

Jämför reservation 4 (V).

Motionerna

I partimotionerna 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 3 och 2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 68 och kommittémotion 2021/22:3975 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 45 begärs ett tillkännagivande om att införa vistelseförbud som en särskild och egen påföljd.

I motion 2021/22:3447 av Marléne Lund Kopparklint (M) vill motionären se en utredning om vistelseförbud för dömda pedofiler på platser som frekventeras av barn.

Bakgrund

Gällande rätt

Enligt 26 kap. 16 § andra stycket 7 brottsbalken finns efter villkorlig frigivning en möjlighet att ge den övervakade föreskrifter om vistelseort eller andra anvisningar om på vilka platser eller inom vilka områden den som är villkorligt frigiven eller dömd till skyddstillsyn ska vistas eller inte får vistas. En motsvarande föreskriftsrätt finns i dag när det gäller skyddstillsynsdömda i 28 kap. 6 § brottsbalken.

Pågående arbete

Ökad kontroll av den som avtjänar ett fängelsestraff med fotboja

I proposition 2021/22:196 Ökad kontroll av den som avtjänar ett fängelsestraff med fotboja, som överlämnades till riksdagen den 22 mars 2022, föreslår regeringen, som ett led i arbetet att göra Kriminalvårdens handläggning av ärenden som rör verkställighet med fotboja mer effektiv, att Kriminalvården på eget initiativ ska kunna pröva om ett fängelsestraff ska verkställas med fotboja.

För att verkställighet med fotboja ska vara ett trovärdigt alternativ till verkställighet i fängelse är det dessutom angeläget att verkställigheten uppfyller de krav som kan ställas på samhällsskydd, förebyggande av risk för återfall i brott och skydd av brottsoffer. Regeringen föreslår därför att Kriminalvården ges rätt att vid verkställighet med fotboja besluta särskilda föreskrifter om förbud för den dömda att vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område. Regeringen föreslår även att elektroniska hjälpmedel ska få användas för att kontrollera att en föreskrift om

t.ex. vistelseförbud följs. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 oktober 2022.

Utredning om vistelseförbud

Vid en presskonferens den 17 mars 2022 meddelade justitie- och inrikesministern att regeringen ska tillsätta en utredning för att undersöka möjligheten att meddela ett individuellt geografiskt avgränsat vistelseförbud – exempelvis när en person är involverad i gängkriminalitet eller narkotikaförsäljning. Syftet är att få bort de mest brottsaktiva från utsatta platser för att lugna ned pågående konflikter och minska brottsligheten.

Tidigare riksdagsbehandling

I betänkande 2017/18:JuU14 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att kunna döma till vistelseförbud för en person som döms för allvarlig gängrelaterad brottslighet (bet. 2017/18:JuU14 s. 72 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2017/18:240).

Utskottet föreslog i betänkande 2019/20:JuU26 ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag om vistelseförbud. Utskottet anförde följande (s. 70):

I fråga om vistelseförbud finner utskottet att detta kan vara en lämplig åtgärd för att minska kriminellas möjlighet att använda sitt våldskapital som en maktfaktor i ett bostadsområde. Det är i dag ett problem att personer med anknytning till kriminella grupperingar, som har gjort sig skyldig till upprepad brottslighet, efter avtjänat fängelsestraff kan återvända till det område där han eller hon begått brotten. Utskottet finner förvisso att det förslag som nyligen har lämnats i en promemoria om möjligheter till tydligare villkor angående var en villkorligt frigiven person får vistas är ett steg i rätt riktning för att komma till rätta med detta. Det är dock inte tillräckligt. Enligt utskottet bör t.ex. överträdelse av ett vistelseförbud vara straffbart. Regeringen bör därför låta utreda ett vistelseförbud för personer som har begått upprepad brottslighet och som har anknytning till kriminella grupperingar, i syfte att motverka och bryta upp dessa grupperingar. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:258).

I behandlingen av regeringens lagförslag om utökade kontroll- och stödmöjligheter avseende skyddstillsynsdömda anförde utskottet med anledning av följdmotioner om vistelseförbud följande (bet. 2020/21:JuU22 s. 13):

Det förslag som lämnas i propositionen om att tydliggöra möjligheten att föreskriva villkor om var den som är villkorligt frigiven eller dömd till skyddstillsyn ska vistas eller inte får vistas är ett steg i rätt riktning men enligt utskottets mening inte tillräckligt. Som framgår ovan har riksdagen också tidigare riktat ett tillkännagivande till regeringen om införande av ett mer omfattande vistelseförbud. För att motverka kriminella grupperingar och komma åt de lokalt knutna kriminella gängen som bl.a. finns i storstädernas förortsområden behöver det införas en ny form av påföljd, vistelseförbud. Vistelseförbudet ska kunna aktualiseras för

personer som har begått upprepad brottslighet och som har anknytning till kriminella grupperingar. Det skulle innebära att den som döms förbjuds att vistas i ett visst geografiskt område under en viss period. Vistelseförbudets längd bestäms vid straffmätningen och ska kunna gälla längre än strafftiden. Vidare ska det vara straffbart att överträda ett vistelseförbud. Mot denna bakgrund finns det enligt utskottet anledning för riksdagen att göra ett nytt tillkännagivande till regeringen. Regeringen bör således återkomma med ett förslag som tillgodoser det som utskottet har anfört. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen ställde sig bakom utskottets förslag (rskr. 2020/21:235).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare har anfört behövs en ny form av påföljd, vistelseförbud, för att motverka kriminella grupperingar och komma åt de lokalt knutna kriminella gängen som bl.a. finns i storstädernas förortsområden. Denna typ av individuellt avgränsade vistelseförbud bör ta sikte på individer som är involverade i exempelvis gängrelaterat våld eller narkotikaförsäljning. Det skulle kunna begränsa de mest brottsaktiva personernas rörelsefrihet och därigenom lugna ned pågående konflikter. Positiva erfarenheter finns bl.a. från Danmark. Detta har riksdagen också sedan tidigare tillkännagett för regeringen. Det är förvisso positivt att regeringen nu har aviserat en utredning om vistelseförbud, men enligt utskottet är det osäkert om utredningen avser den typ av vistelseförbud som riksdagen har efterfrågat. Utskottet anser därför att det finns skäl för riksdagen att tillkännage för regeringen att den omgående bör tillsätta en utredning eller komplettera direktiven till den aviserade utredningen i syfte att så snart som möjligt återkomma med ett lagförslag om vistelseförbud för gängkriminella i enlighet med det anförda. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2021/22:4031 (M) yrkande 3 2021/22:3965 (L) yrkande 68 och 2021/22:3975 (L) yrkande 45. Motion 2021/22:3447 (M) avstyrks.

Effektivare användning av biometrisk information

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om effektivare användning av biometrisk information och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 5 (S, C, V).

Motionerna

I kommittémotion 2021/22:3781 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 27 anförs att reglerna för polisens insamling, användning och lagring av biometriska

uppgifter måste ändras. Liknande förslag finns i partimotion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 41 och i kommittémotion 2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 33. I kommittémotion 2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 32 föreslås även ett tillkännagivande om att göra det möjligt för polisen att topsa för dna i större utsträckning.

Bakgrund

Polisens möjligheter att genomföra registertopsning

I 28 kap. 12 a § RB ges sedan 2006 den särskilda möjligheten att genom salivprovtagning kroppsbesiktiga personer som är skäligen misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa, i syfte att registrera dna-profilen i polisens register (s.k. registertopsning). Sådan kroppsbesiktning som avses i bestämmelsen förutsätter alltså inte att det finns dna-spår i det befintliga ärendet som är av intresse att jämföra den misstänktes dna med, utan syftar i stället till att kunna jämföra den misstänktes dna med oidentifierade dna-spår från ouppklarade brott. Samtidigt infördes genom bestämmelsen i 28 kap. 12 b § RB en möjlighet att under vissa förutsättningar ta salivprov av andra än skäligen misstänkta personer. Dna-profiler från sådana prov får dock, till skillnad från kroppsbesiktning med stöd av övriga bestämmelser, enbart jämföras med dna-spår i aktuellt ärende.

Behörig beslutsfattare för registertopsning är, som för kroppsbesiktning i övrigt, förundersökningsledaren i aktuellt ärende. Vid fara i dröjsmål får polisman fatta beslut. När det gäller registertopsning bör fara i dröjsmål dock mycket sällan kunna anses föreligga.

Polismyndigheten har antagit riktlinjer för att ta salivprov enligt 28 kap. 12 a § RB (PM 2016:15), i vilka det bl.a. framgår vilka överväganden som ska göras vid bedömningen av huruvida registertopsning kan ske. Det framgår också i riktlinjerna att cheferna för polisområdena och de regionala enheterna ansvarar för att medarbetarna agerar utifrån aktuell lagstiftning när så är möjligt samt att kontinuerlig uppföljning genomförs fortlöpande för att kunna styra tillämpningen.

Polismyndighetens tillsynsenhet har genomfört en inspektion av polisens tillämpning av registertopsning och daktning från oktober 2019 till mars 2020 (Tillsynsrapport 2020:4).

Polismyndighetens hemställda Stärkt brottsbekämpning med stöd av biometriska uppgifter

Den 14 juni 2019 lämnade Polismyndigheten in en hemställan till Justitiedepartementet, rubricerad Stärkt brottsbekämpning med stöd av biometriska uppgifter. I skrivelsen begärs att regeringen gör en översyn av regleringen om insamling, lagring och användning av biometriska uppgifter för att stärka den brottsbekämpande verksamheten. I skrivelsen redogör Polismyndigheten för ett växande behov av tillgång till biometriska uppgifter,

bl.a. fingeravtryck, fotografier och dna. Polismyndigheten konstaterar att det på EU-nivå pågår arbete med flera rättsakter som rör polisens möjligheter att använda biometriska uppgifter till stöd för identifiering av personer i det brottsbekämpande arbetet, men att anpassningar även behövs i nationell rätt. Polismyndigheten ser behov av författningsändringar vad gäller både förutsättningarna enligt bl.a. rättegångsbalken för att samla in biometriska uppgifter och förutsättningarna enligt framför allt dataskyddsregleringen för att lagra och använda sådana uppgifter i brottsbekämpande syfte.

Biometriutredningen

Regeringen beslutade den 20 maj 2021 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över förutsättningarna för att använda biometri som verktyg i brottsbekämpningen (dir. 2021:34). Syftet är att fler personer som misstänks för brott ska kunna identifieras med hjälp av fingeravtryck, dna, ansiktsbilder eller liknande information om individuella kännetecken. Uppdraget gäller de rättsliga möjligheterna att samla in, lagra och använda sådan information.

Enligt direktiven ska utredaren bl.a.

- lämna förslag som gör att fingeravtryck, dna, ansiktsbilder eller liknande information om personer som är misstänkta eller dömda för brott kan samlas in för registrering i Polismyndighetens register på ett mer enhetligt, heltäckande och ändamålsenligt sätt än i dag
- lämna förslag som gör att informationen kan lagras i Polismyndighetens register på ett mer enhetligt och ändamålsenligt sätt än i dag
- ta ställning till om Polismyndigheten ska kunna använda ansiktsbilder eller fingeravtryck från brottsutredningar för att söka i t.ex. passregistret, Transportstyrelsens register över körkort eller Migrationsverkets register i syfte att identifiera personer som misstänks för brott
- lämna nödvändiga författningsförslag.

I direktiven anges att utredaren noga ska väga behovet av en effektiv brottsbekämpning mot den enskildes rätt till skydd för sin personliga integritet. Utredningen antog namnet Biometriutredningen (Ju 2021:05). Den 18 mars 2022 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv till utredningen (dir. 2022:19), som innebär att utredaren bl.a. ska ta ställning till om och i så fall under vilka förutsättningar Polismyndigheten ska kunna använda dna-baserade släktforskningsdatabaser i syfte att identifiera personer som misstänks för brott och lämna nödvändiga författningsförslag. Uppdraget ska redovisas senast den 20 februari 2023.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om att Polismyndigheten ska få större möjligheter att samla in, använda och lagra biometriska uppgifter, bl.a. våren 2020 i utskottets betänkande om polisfrågor (bet. 2019/20:JuU25 s. 36 f.). Utskottet konstaterade då att Polismyndigheten

arbetar aktivt med frågor om att samla in och lagra biometriska uppgifter samt att myndigheten hade gjort en hemställan till Justitiedepartementet om en översyn av regleringen. Eftersom frågan bereddes inom Regeringskansliet såg utskottet inte anledning för riksdagen att vidta några sådana åtgärder som efterfrågades i motionerna. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:256). Likalydande yrkanden behandlades genom s.k. förenklad beredning våren 2021 (bet. 2020/21:JuU23, rskr. 2020/21:395).

Vid behandlingen av regeringens proposition Anpassningar av svensk lag till EU:s förordningar om Schengens informationssystem (prop. 2020/21:222) hösten 2021 behandlade utskottet två motionsyrkanden om insamling, användning och lagring av biometriska uppgifter (bet. 2021/21:JuU8 s. 5 f.). Utskottet noterade då att regeringen hade tillsatt Biometriutredningen i maj 2021, bl.a. mot bakgrund av vad som hade framkommit i Polismyndighetens hemställan. Förslagen fick enligt utskottet delvis anses tillgodosedda genom den pågående utredningen. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:59).

Utskottets ställningstagande

Den som begår ett brott lämnar nästan alltid spår efter sig, t.ex. i form av dna eller fingeravtryck. Polismyndigheten och andra brottsbekämpande myndigheter behöver enligt utskottet ges bättre verktyg att använda sådana spår för att klara upp brott. Detta är särskilt viktigt när det gäller utredning av brott som begås av gängkriminella, eftersom det inte sällan saknas muntlig bevisning i sådana ärenden.

Regelverket om insamling, användning och lagring av biometriska uppgifter behöver moderniseras och ändras i syfte att ge polisen och andra brottsbekämpande myndigheter utökade möjligheter att använda sådana uppgifter. Biometriska uppgifter som har samlats in i andra sammanhang för identifiering bör t.ex. enligt utskottets mening kunna användas av de brottsbekämpande myndigheterna i större utsträckning än i dag. Med hänsyn till den enskildes integritet bör dock biometriska uppgifter i t.ex. biobanker inom sjukvård och forskning även fortsättningsvis omfattas av ett annat regelverk.

Utskottet ser positivt på Biometriutredningens pågående arbete men noterar samtidigt att utredningen tillsattes först drygt två år efter det att Polismyndigheten framhållit behovet av detta i sin hemställan. Vidare noterar utskottet att direktiven endast tar sikte på polisens användning av biometriska uppgifter och inte övriga brottsbekämpande myndigheter. Utskottet befarar att utredningens direktiv är alltför snäva för att åstadkomma en sådan bred översyn av regelverket som behövs. Regeringen bör därför genom ett tilläggsdirektiv ge Biometriutredningen i uppdrag att föreslå hur en ordning bör utformas som innebär att Polismyndigheten och andra brottsbekämpande myndigheter ges utökade möjligheter att använda biometrisk information för

att klara upp brott. Detta föreslår utskottet att riksdagen ska ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2021/22:3781 (M) yrkande 27, 2021/22:4031 (M) yrkande 41 och 2021/22:4190 (KD) yrkandena 32 och 33.

Informationsutbyte mellan myndigheter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om bättre informationsutbyte mellan myndigheter och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 6 (S, V).

Motionerna

Enligt kommittémotion 2021/22:3424 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 32 bör möjligheterna till sekretessbrytande informationsutbyte mellan polis och socialtjänst ses över när det gäller information om personer som inte fyllt 21 år.

I kommittémotion 2021/22:3784 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 begärs att det under 2022 införs en ny huvudregel i sekretesslagstiftningen som innebär att myndigheter ska dela all relevant information med polisen. Enligt motionärerna måste socialtjänsten, polisen och andra myndigheter kunna dela nödvändig information om unga personer med varandra om det behövs för att förhindra eller utreda brott som kan leda till fängelse.

I kommittémotion 2021/22:3975 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 24 begärs att sekretessreglerna mellan polis och socialtjänst i ungdomsärenden ska lättas upp. Motionärerna anför bl.a. att det behövs ett förändrat synsätt på sekretess när det gäller unga i riskzonen. Huvudregeln bör bli att polis och socialtjänst ska kunna lämna ut uppgifter om unga under 21 år till varandra om det inte finns skäl som talar emot detta i det enskilda fallet. Regeringen bör utan onödigt dröjsmål lägga fram ett sådant lagförslag.

I partimotion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 6 föreslås att det ska införas en ny generell huvudregel i sekretesslagstiftningen som innebär att myndigheter ska dela all relevant information med polisen. Ett likalydande yrkande finns i kommittémotion 2021/22:3785 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4. Motionärerna framhåller att det ökade informationsutbytet bör kombineras med en utökad tillsyn.

Bakgrund

Offentlighets- och sekretesslagen

Om en uppgift omfattas av sekretess gäller sekretessen enligt 8 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, som huvudregel också i förhållande till andra myndigheter. Undantag görs i särskilda fall genom s.k. sekretessbrytande bestämmelser, i vilka det regleras att sekretess inte hindrar att vissa uppgifter lämnas till vissa myndigheter eller verksamhetsgrenar. I det följande kommer att redogöras översiktligt för innehållet i några sekretessbrytande bestämmelser som kan aktualiseras inom ramen för polisens brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamhet.

Secretess gäller som huvudregel för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden hos socialtjänsten och hos Polismyndigheten (26 kap. 1 § OSL respektive 35 kap. 1 OSL).

I 10 kap. 18 a § OSL finns en sekretessbrytande bestämmelse som möjliggör för socialtjänsten att under vissa förhållanden lämna ut uppgifter om enskilda till bl.a. polisen i brottsförebyggande syfte. Det gäller under vissa angivna förutsättningar uppgifter om personer under 21 år om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att han eller hon kommer att utöva brottslig verksamhet. Om uppgiften angår misstanke om ett begånget brott får den dock endast lämnas om misstanken avser ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, och för försök till brott, två år (10 kap. 23 § OSL). Uppgifter kan också under vissa angivna förutsättningar lämnas av socialtjänsten till polisen om enskilda för att förhindra terroristbrottslighet och om det finns misstankar om begången terroristbrottslighet (10 kap. 18 b och 22 a §§ OSL). Den s.k. förundersökningssekretessen hindrar vidare inte att polisen under vissa förutsättningar lämnar uppgifter till en kommunal myndighet inom socialtjänsten, om uppgiften kan antas bidra till att förebygga terroristbrottslighet (35 kap. 10 c § OSL). De sekretessbrytande bestämmelserna för att förebygga terroristbrottslighet trädde i kraft den 1 augusti 2020 (prop. 2019/20:123, bet. 2019/20:JuU35, rskr. 2019/20:321).

Uppgifter kan också utan hinder av sekretess i vissa fall lämnas till bl.a. polisen av hälso- och sjukvården samt av socialtjänsten för att förhindra eller avbryta vissa brott (10 kap. 19 § OSL) och av socialtjänsten för omedelbara polisiära ingripanden mot personer under 18 år (10 kap. 20 § OSL).

Utöver de sekretessbrytande bestämmelserna som gäller terroristbrottslighet finns bestämmelser om att uppgifter utan hinder av sekretess kan lämnas av hälso- och sjukvården samt av socialtjänsten till bl.a. polisen vid misstankar om vissa brott begångna mot unga (10 kap. 21 och 22 §§ OSL) och vid misstankar om vissa brott i övrigt (10 kap. 23 och 24 §§ OSL). Sekretess hindrar inte heller att uppgifter lämnas till en annan myndighet om en uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning (10 kap. 28 § OSL).

Enligt generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL får en sekretessbelagd uppgift alltid lämnas till en myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Detta

gäller emellertid inte uppgifter som omfattas av sekretess i bl.a. hälso- och sjukvården samt i socialtjänsten (10 kap. 27 § andra stycket OSL).

Brås rapport om informationsdelning mellan socialtjänst och polis

Regeringen gav i oktober 2019 Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att undersöka förutsättningarna att dela information mellan olika aktörer i arbetet med att förebygga brott och att vid behov lämna förslag till åtgärder (Ju2019/03304/KRIM). Brås uppgift var att utvärdera hur bestämmelsen i 10 kap. 18 a § OSL tillämpas i det lokala förebyggande arbetet och bedöma om det finns några utvecklingsbehov. I uppdraget ingick vidare att mer allmänt belysa behov av och förutsättningar för att dela uppgifter om individer och brott samt andra uppgifter som är av betydelse för det lokala brottsförebyggande arbetet. Uppdraget skulle ha huvudfokus på informationsdelning mellan polis och kommun, men i möjligaste mån även omfatta en analys av vilka behov som finns av informationsdelning med andra aktörer.

Brå redovisade i februari 2021 rapporten Informationsdelning mellan socialtjänst och polis, i brottsförebyggande arbete med barn och unga (2021:2).

I rapporten uppger Brå (s. 9) att många aktörer upplever att sekretessen genomgående utgör ett hinder för informationsdelning i det brottsförebyggande arbetet. Bland de respondenter i enkäten som varit involverade i brottsförebyggande samverkan har 62 procent av poliserna och 47 procent av enhetscheferna inom socialtjänsten upplevt sekretess som ett problem det senaste året. Enligt Brå visar rapporten en mångfasetterad bild som inkluderar kunskapsbrist, osäkerhet och olika tolkningar kring befintlig lagstiftning.

Brå uppger vidare (s. 10) att problemet som många medarbetare inom polisen och socialtjänsten gett uttryck för handlar om avsaknaden av vägledning kring hur lagen ska tillämpas i enskilda fall, snarare än bestämmelsernas utformning. Det råder en osäkerhet om hur sekretesslagstiftningen ska tillämpas samt om när information förväntas delas, och i så fall vilken. Detta medför ofta att information inte heller delas mellan myndigheterna i de fall som exemplifieras i lagstiftningens förarbeten.

Brå uppger att även de jurister som ska vara ett stöd vid tillämpningen anser att sekretesslagstiftningen är snårig. I vissa fall upplevs lagstiftningen som otydlig, men i andra fall tycks den mer vara komplicerad att tillämpa. Otydligheten anses leda till att såväl för mycket som för lite information delas, i både strategiska och operativa sammanhang. I många fall leder en osäkerhet till att information inte delas mellan myndigheter genom att man ”tar det säkra före det osäkra”. I andra fall medför upplevelsen av en svårtolkad lagstiftning att aktörer riskerar att bryta mot sekretessen utan lagstöd. Förutom att sekretesslagstiftningen ses som komplicerad, är många rädda för att göra fel på grund av det personliga ansvar som följer av straffbestämmelsen om brott mot tystnadsplikten.

När det gäller bestämmelsen i 10 kap. 18 a § OSL uppges (s. 11) att känne- domen om bestämmelsen och hur den ska tillämpas är låg hos såväl polis som socialtjänst i de sju kommuner där det genomförts fördjupade intervjustudier. Trots att bestämmelsen infördes 2013 är det påtagligt att det har varit svårt att nå ut med kunskap om dess existens och tillämpning.

Vidare uppper Brå (s. 13) att informationsdelning mellan kommuner ses som problematisk eftersom det saknas rutiner för det, t.ex. när brottsaktiva unga personer flyttar mellan kommuner.

Brå bedömer (s. 14) att de problem som aktörer upplever att sekretessen utgör inte nödvändigtvis skulle lösas genom ny lagstiftning. Ett första steg vore i stället att tillmötesgå kraven på förtydliganden om hur lagstiftningen bör tolkas och tillämpas i praktiken. Brå förordar att de berörda myndigheterna, som Socialstyrelsen, Skolverket, Polismyndigheten och Sis, tar fram tydligare vägledning och riktlinjer för hur de sekretessbrytande bestämmelserna kan tolkas i det vardagliga arbetet. Brå föreslår även att en nationell professionsöverskridande och gemensam utbildning tas fram, i syfte att höja kunskapsnivån hos enskilda handläggare, men även hos de stöd- funktioner som handläggarna kan vända sig till för att få vägledning, i första hand jurister vid polis och kommun. Slutligen bedömer Brå också att det behövs nationella riktlinjer för delning av sekretessbelagd information mellan kommuner. Sådana riktlinjer skulle underlätta för olika aktörer att veta vad som förväntas och på så sätt underlätta delning av information såväl inom som mellan kommuner.

Utredningen om utbyte och inhämtning av uppgifter

I februari 2022 tillsattes en utredning inom Socialdepartementet om utbyte och inhämtning av uppgifter i socialtjänsten för att förebygga brott och öka skyddet för barn. Enligt ett pressmeddelande på regeringens webbsida tillsattes utredningen mot bakgrund av att socialtjänstens juridiska och praktiska svårigheter att få tillgång till nödvändig information under de senaste åren har lyfts fram i ett flertal sammanhang. Utredaren ska ge socialtjänsten tydligare verktyg i situationer då informationsdelning och inhämtning av information är nödvändigt och bl.a. ta ställning till

- hur socialnämndens möjligheter att ta del av uppgifter ur misstanke- och belastningsregistret inom ramen för en barnavårdsutredning kan utvidgas
- om det ska vara obligatoriskt för socialnämnden att återkoppla till den myndigheten som gjort en orosanmälan till socialtjänsten
- om och i så fall hur möjligheterna till informationsutbyte mellan social- nämnder i olika kommuner behöver utvidgas.

Uppdraget ska redovisas senast den 8 mars 2023.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet ställde sig i början av 2018 bakom ett motionsyrkande om en utvärdering av sekretesslagstiftningen för att säkerställa att nödvändig information om unga kan delas mellan socialtjänsten och polisen inom ramen för myndigheternas arbete med att förhindra ungdomsbrottslighet (bet. 2017/18:JuU18). Utskottet ansåg att ett välfungerande samarbete mellan socialtjänsten och polisen är grundläggande för att kunna förhindra brott bland unga. Det fanns dock indikationer på att bestämmelser om sekretess fortfarande förhindrade att nödvändig information delades mellan socialtjänsten och polisen. Mot denna bakgrund ansåg utskottet att regeringen borde se över 2013 års lagändring och vilken effekt den haft samt undersöka om polisen och kommunerna har tillräcklig kunskap för att tillämpa sekretessreglerna på ett riktigt sätt. Utskottet föreslog att riksdagen skulle tillkännage detta för regeringen. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2017/18:175). Tillkännagivandet är slutbehandlat (prop. 2021/22:1 utg.omr. 4 s. 38).

I juni 2021 riktade riksdagen ett nytt tillkännagivande till regeringen om lättade sekretessregler (bet. 2020/21:JuU28, rskr. 2020/21:396). Utskottet anförde att socialtjänsten, polisen och andra myndigheter måste samverka så att brottsförebyggande åtgärder sätts in tidigt. För att detta ska kunna ske måste alla sekretesshinder för att information om unga ska kunna delas mellan polis och socialtjänst undanröjas. Utskottet ansåg att det därför ska införas en ny huvudregel i OSL som innebär att myndigheter ska dela alla relevanta uppgifter i sin verksamhet med polisen och andra brottsbekämpande myndigheter om det behövs för att förhindra eller utreda brott som kan leda till fängelse. Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2021/22:75 s. 126).

Konstitutionsutskottet behandlade under våren 2021 nio motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2019/20 och 2020/21 om en översyn av sekretesslagstiftningen för att underlätta informationsutbyte mellan myndigheter, bl.a. i brottsbekämpande syfte (bet. 2020/21:KU19). Konstitutionsutskottet konstaterade (s. 17) att det faktum att sekretess gäller också mellan myndigheter och mellan självständiga verksamhetsgrenar inom en myndighet motiveras av skyddet för den enskildes integritet. Ett samarbete mellan myndigheter kan emellertid i många situationer vara nödvändigt exempelvis för att värna den enskildes rättssäkerhet eller hälsa eller för att bekämpa brott. För att ett sådant samarbete inte ska omöjliggöras finns genom ett stort antal sekretessbrytande bestämmelser redan i dag möjligheter till informationsutbyte mellan och inom myndigheter. Mot den bakgrunden ansåg konstitutionsutskottet att det inte fanns skäl för riksdagen att ta sådana initiativ som efterfrågades i motionerna. Riksdagen följde konstitutionsutskottets förslag (prot. 2020/21:91).

Utskottet behandlade våren 2021 flera motionsyrkanden om att införa en ny generell bestämmelse i OSL som innebär att myndigheter ska dela all relevant information med polisen om det behövs för att förhindra eller utreda brott som kan leda till fängelse i utskottets betänkande om polisfrågor (bet. 2020/21:JuU23 s. 66 f.). Utskottet vidhöll då sin tidigare uppfattning att varje

ny sekretessbrytande bestämmelse bör utformas utifrån en avvägning mellan effektivitet, integritet och rättssäkerhet. Även med hänsyn till det starka samhällsintresse som fanns av att förebygga och utreda brott fann utskottet inte skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av förslagen. Motionsyrkandena avstyrktes och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:395).

Utskottets ställningstagande

Sekretessproblemen mellan polis och socialtjänst är väldokumenterade och begränsar möjligheterna att tidigt fånga upp barn och ungdomar i riskzonen för gängkriminalitet. Lagstiftningen måste ändras så att informationsdelningen mellan polis och socialtjänst underlättas betydligt. Utskottet anser därför att det ska införas en ny huvudregel i OSL som innebär att alla relevanta uppgifter som rör brottslighet ska kunna delas mellan myndigheterna. Vidare bör det införas en skyldighet för myndigheter att dela uppgifter med brottsbekämpande myndigheter när det behövs för att förebygga och bekämpa brott. Regeringen bör därför snarast återkomma till riksdagen med ett förslag på lagstiftning i enlighet med det anförda. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2021/22:3424 (M) yrkande 32, 2021/22:3784 (M) yrkande 1, 2021/22:3975 (L) yrkande 24 samt tillstyrker delvis motionerna 2021/22:3785 (M) yrkande 4 och 2021/22:4031 (M) yrkande 6.

Reservationer

1. Beslag och förverkande av brottsvinster, punkt 1 (S, C, V)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S) och Carina Ödebrink (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:1501 av Boriana Åberg (M) yrkandena 1 och 2,

2021/22:2527 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 37,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 64,

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12 och

2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 44.

Ställningstagande

Som framgår ovan har 2020 års förverkandeutredning nyligen överlämnat betänkandet Ny förverkandelagstiftning (SOU 2021:100) till regeringen. Betänkandet har skickats på remiss och remisstiden går ut den 27 april 2022. Vi anser att beredningen av utredningens förslag inte bör föregripas och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som nu föreslås.

2. Preventiva tvångsmedel, punkt 2 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Martin Marmgren (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår utskottets förslag.

Ställningstagande

Som framgår ovan har regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att överväga bl.a. i vilken utsträckning det ska införas utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel för att förhindra allvarlig brottslighet som förekommer inom ramen för kriminella nätverk och lämna författningsförslag.

Enligt direktiven ska utredaren noga väga behovet av en effektiv brottsbekämpning mot den enskildes rätt till skydd för grundläggande fri- och rättigheter såsom den personliga integriteten. Förslagen ska även uppfylla högt ställda krav på rättssäkerhet.

Vi konstaterar att en tillfällig lagstiftning måste uppfylla samma beredningskrav som en permanent lagstiftning samt att regeringen redan har beslutat att förkorta utredningstiden till den 14 oktober 2022. Utredningens arbete bör enligt vår uppfattning inte föregripas. Mot den bakgrunden bör det inte göras något tillkännagivande i denna fråga.

3. Deltagande i en kriminell organisation, punkt 3 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Martin Marmgren (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 4.

Ställningstagande

Vi konstaterar att den organiserade brottsligheten är en av rättssamhällets största utmaningar och vi välkomnar därför åtgärder som på olika sätt syftar till att bekämpa den typen av kriminalitet. Vi välkomnar därvid de förslag som lämnas i Gångbrottsutredningens betänkande Skärpta straff för brott i kriminella nätverk och emotser ett lagförslag med anledning av betänkandet. Vad däremot gäller den typ av kriminalisering som efterfrågas i den aktuella motionen menar vi att det i stor utsträckning är fråga om handlingar som redan i dag är brottsliga, och i de delar det inte är fråga om redan brottsliga handlingar riskerar bestämmelserna att bli mycket svårtillämpade med uppenbara bevisproblem. Vi anser därför att det inte finns anledning för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motionen.

4. Vistelseförbud, punkt 4 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3447 av Marléne Lund Kopparklint (M),
2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 68,
2021/22:3975 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 45 och
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 3.

Ställningstagande

Som framgår av redogörelsen ovan har regeringen nyligen aviserat en utredning om vistelseförbud. Jag anser därför att det inte finns anledning för ytterligare ett tillkännagivande i frågan.

5. Effektivare användning av biometrisk information, punkt 5 (S, C, V)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S) och Carina Ödebrink (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3781 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 27,

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 41 och

2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 32 och 33.

Ställningstagande

Som framgår ovan har regeringen tillsatt Biometriutredningen, bl.a. mot bakgrund av just Polismyndighetens hemställan om översyn av regleringen om insamling, användning och lagring av biometriska uppgifter. Regeringen har dessutom alldeles nyligen beslutat om utvidgning av uppdraget när det gäller användningen av dna-baserade släktforskningsbaser. Vi anser att direktiven till utredningen ger utrymme för en bred översyn av regelverket och att utredningens arbete inte bör föregripas. Mot den bakgrunden menar vi att det inte bör göras något tillkännagivande i denna fråga.

6. Informationsutbyte mellan myndigheter, punkt 6 (S, V)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S) och Carina Ödebrink (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3424 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 32,

2021/22:3784 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1,

2021/22:3785 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4,

2021/22:3975 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 24 och

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

Informationsutbyte mellan polisen och socialtjänsten är viktigt, särskilt när det gäller det brottsförebyggande arbetet i förhållande till unga personer som befinner sig i riskzonen. Frågan om sekretesslagstiftningen och eventuella utvecklingsbehov på området har på uppdrag av regeringen nyligen undersökts och analyserats av Brå. I rapporten, som publicerades i februari 2021, har Brå bedömt att de befintliga möjligheterna att dela information om unga personer inte används fullt ut och att det inte nödvändigtvis skulle förändras genom ny lagstiftning. Vi delar uppfattningen i rapporten att det är angeläget att höja kunskapsnivån hos berörda handläggare och ge dem stöd och vägledning vid tillämpningen av regelverket. I februari i år tillsattes en utredning om utbyte och inhämtning av uppgifter i socialtjänsten för att förebygga brott och öka skyddet för barn. Enligt vår uppfattning bör den utredningens arbete inte föregripas.

När det gäller ny generell bestämmelse i OSL som innebär att myndigheter ska dela all relevant information med polisen om det behövs för att förhindra eller utreda brott som kan leda till fängelse instämmer vi i vad utskottet tidigare anfört.

Mot denna bakgrund anser vi att riksdagen inte bör rikta något tillkännagivande till regeringen när det gäller informationsutbyte mellan myndigheter.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2021/22

2021/22:1501 av Boriana Åberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen i syfte att underlätta förverkande av kriminellas egendom och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att effektivisera myndigheternas arbete med förverkande av egendom och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2527 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om beslag och förverkande av tillgångar från grovt kriminella och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3424 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M):

32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna till sekretessbrytande informationsutbyte mellan polis och socialtjänst och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3447 av Marléne Lund Kopparklint (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att pröva juridiskt att utreda ett vistelseförbud för dömda pedofiler på platser som frekventeras av barn och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3781 av Johan Forssell m.fl. (M):

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reglerna för insamling, lagring och användning av biometriska uppgifter måste ändras och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3784 av Johan Forssell m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att under 2022 införa en ny huvudregel i sekretesslagstiftningen som innebär att myndigheter ska dela all relevant information med polisen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3785 av Johan Forssell m.fl. (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en ny huvudregel i sekretesslagstiftningen som innebär att myndigheter ska dela all relevant information med polisen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L):

68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en ny form av påföljd, vistelseförbud, innebärande att den som döms förbjuds att vistas i ett visst geografiskt område under en viss period efter avtjänat fängelsestraff, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L):

64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förverkande och utvidgat förverkande och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3975 av Johan Pehrson m.fl. (L):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ny huvudregel för informationsdelning mellan polis och socialtjänst i ärenden gällande barn och unga i riskzonen och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vistelseförbud och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt införa vistelseförbud som en särskild och egen påföljd och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara straffbart att vara med i ett kriminellt gäng och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en ny huvudregel i sekretesslagstiftningen som innebär att myndigheter ska dela all relevant information med polisen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beslagta egendom från gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa betydligt bättre förutsättningar för polisen att samla in och lagra biometriska uppgifter och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra det möjligt för polisen att topsa i större utsträckning och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra det möjligt att lagra biometriska uppgifter längre och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda huruvida Irlands modell med omvänd bevisbörda vid beslag av dyra bilar, klockor etc. kan tillämpas för att beslagta statussymboler för gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.